

УДК 007 : 304 : 659.3

РЕГІОНАЛЬНІ ЗМІ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: ФУНКЦІЇ, ЗАВДАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ

Ірина Луцюк

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна
e-mail: ira.venger@gmail.com*

У статті визначено умови, які потрібні для якісної роботи регіональних ЗМІ. Досліджено їхню роль у збереженні історичної свідомості та формуванні образу Малої Вітчизни.

Ключові слова: регіональні ЗМІ, регіоналізм, колективне мислення, історична свідомість, локальний, глобалізація, космополітизм.

Регіональні ЗМІ є елементом культури громадянського суспільства і відповідають за формування колективного мислення на місцях. Із завдань, які сьогодні є для них першочерговими, – збереження історичної свідомості населення краю та вироблення образу Малої Вітчизни, який зберігатиме етнічні особливості регіону та продовжуватиме загальнонаціональні ідеї. Метою статті є визначити умови якісної роботи регіональних ЗМІ, окреслити їхні основні функції, з'ясувати проблеми, з якими стикаються працівники місцевих редакцій сьогодні та запропонувати шляхи до їх вирішення.

Польська дослідниця Йоланта Кемпа-Ментрак виділяє такі функції місцевих ЗМІ:

- пізнавальна (забезпечення знання навколишньої дійсності);
- функція переконання (роз'яснення відповідних суспільних зв'язків та стосунків);
- контролю (за соціальними, політичними, економічними структурами);
- мотивації (стимулювання людей до різних форм діяльності);
- інтеграції (інтеграція людей в суспільство, гуртування їх навколо важливих питань);
- соціалізації (навчати на позитивних цінностях і зразках поведінки);
- розваги [10, с. 9–10].

Однією з важливих умов для якісної роботи регіональних ЗМІ, на думку дослідників, є розвиток місцевого самоврядування. Україна тільки вступає на шлях децентралізації усіх важливих державних процесів, натомість у сусідній нам Польщі розвивають владу на місцях ще з 1990-х років. У березні 1990 року польський сейм прийняв закон про місцеве самоврядування. Тоді було ліквідовано орган цезури, спрощено систему реєстрації нових видань. Це дало поштовх до розвитку не тільки загальнонаціональних, а й регіональних і локальних ЗМІ. Місцева преса стала невід'ємним елементом у будові громадянського суспільства. Вона взяла на себе відповідальність за долю місцевих мешканців і за формування образу малих Вітчизн (*małych Ojczyzn*). Польські медіадослідники пишуть, що з розвитком місцевого самоврядування регіональні ЗМІ стали

елементом культури громадянського суспільства, а свобода слова – реальним фактом. Піонерами незалежної преси у Польщі були Громадські комітети. Нові видання, як і раніше, фінансували фізичні особи, організації чи політичні партії. Та найбільше друкованих ЗМІ поширювали за кошт місцевих громад. За гроші платників податків намагалися якомога краще проінформувати про все, що відбувається на місцевості. У такий спосіб якісна місцева преса ставала складником культури громадянського суспільства, яке польські медіадослідники визначають як «простір, що є поміж родиною, державою та вільним ринком... У цьому просторі громадяни провадять постійний діалог, результатом якого є розв'язання суспільних потреб для спільного добра» [9, с. 193].

В Україні наразі лише йдеться про прийняття законів, які б сприяли децентралізації усіх державних процесів. Тим часом, принаймні частина нашої держави, потерпає від культурного імперіалізму. У південно-східному регіоні України роками свою мову і культуру нав'язує сусідня держава. Популяризуючи російські фільми, виконавців, шоу, місцеві (і не тільки) медіа популяризують культуру іншої країни, а найголовніше – її цінності. Як наслідок – загострення політичної ситуації на півдні та сході країни, втрата частини території держави, воєнні дії. Про загрозу політичному устрою держави науковці писали ще задовго до подій 2014-го року. Зокрема про те, що ідея федералізації неабияк підбурює населення окремих регіонів. Такий устрій може бути успішний у Європі чи Північній Америці, де діє принцип «регіоналізму співробітництва». У нас же, зважаючи на історичні і геополітичні особливості, лише сама ідея федералізації може породити конфліктогенний, відцентровий регіоналізм [цит. за 2]. Щоб запобігти маніпуляціям в ЗМІ, варто було б на загальнодержавному рівні подбати про збереження культурних особливостей кожного регіону, сприяти взаємоповазі держави і регіону відповідно до норм Європейської Хартії регіоналізму.

Дослідники питання національної свідомості українського суспільства переконують, що не слід недооцінювати стійкості місцевої культури. Кожному суспільству властиве колективне мислення, яке можливе завдяки аналізу притаманних йому системи цінностей, уявлень та інших форм виявів духовного життя [2, с. 13]. Чи не найголовнішим компонентом колективного мислення у будь-якій суспільній структурі виступає категорія історичної свідомості, яка розцінюється окремими дослідниками як найвища духовна і етична цінність, що акумулює у собі «пануючі уявлення про світ і місце в ньому людини, про суспільство, що розглядається крізь призму простору і часу» [2, с. 27]. Саме історична свідомість забезпечує спадковість поколінь, створює необхідні умови «для культурного, соціально-етнічного самовизначення народу, для визнання ним себе як особливої етнічної спільності, як особливої цілісності» [2, с. 13 (28)].

Формування і збереження історичної свідомості – одне із завдань регіональних ЗМІ. Саме вони б мали створювати медіапродукцію (фільми, музику, програми) на місцях. Це завдання, з одного боку, – спрощує, з іншого – ускладнює активний розвиток Інтернет комунікації. Інформація, що ще кілька років тому була доступна лише в локальному чи сублокальному середовищі, сьогодні легко за кілька хвилин може вийти в загальноукраїнський комунікаційний простір. Інтернет поступово змінює усі попередні розуміння функцій місцевих ЗМІ. Поняття місцевий поступово втрачає означення «обмежений». Традиційні ролі відправника і одержувача інформації змінилися [9, с. 23]. З іншого боку, розвиток Інтернету сприяє уніфікації інформаційного ринку. Тексти втрачають свою мовну, культурну, історичну особливість. Збереження їх – робота для регіональних ЗМІ, що своїми текстами мають протистояти глобалізації суспільства, його

космополітичним настроям. Адже відкрите суспільство небезпечно тим, що його представники втрачають колективну пам'ять. А це – мова, релігія, історія, традиції, які визначають систему поведінки людини. Бельгійський геополітик і публіцист Р. Стойкерспіше, що люди повинні мати «країну-колиску» та власні слова, які є частиною їхньої інтимної ідентичності, яка об'єднує за допомогою «давньої історії» або пам'яті, що проявляється в правдивій історії, в піснях, віршах і романах, які належать їм, а не імпортуються [5]. На противагу глобалізму, який сприяє уніфікації, одноманітності світових соціальних структур, економіки та культури, регіоналізм також передбачає збереження соціокультурної специфіки регіонів і їхнього місця в світовому поділі праці [7, с. 5, 6].

З іншого боку, регіони можуть як дбати про збереження своєї соціально-культурної специфіки, так і наполягати на підвищенні власного соціального статусу в державі [7, с. 4]. Відповідна нерівність регіонів з часом може призвести до внутрішньодержавних конфліктів. Такі прояви регіоналізму характерні для українського суспільства. Недопустити розпорошення національної ідентичності мали б, зокрема, і місцеві ЗМІ. Продукуючи свої повідомлення, вони повинні наповнювати їх інформацією, яка б об'єднувала аудиторію навколо спільних цінностей. Розвиток локальної культури залежить не тільки від місцевих ЗМІ, а й від влади, громадських об'єднань та окремих громадян. Науковці зазначають, що особливо небезпечною тут є місцева бюрократична і бізнесова верхівка, яка, аби вберегти своє домінування, може спекулювати на етнічних і етногеографічних особливостях регіону, створювати навколо них надумані проблеми, щоб виглядати для місцевого населення захисником від диктатури центру [3, с. 10]. Тому місцеві медіа мають охороняти демократію на найнижчому рівні. Чим далі від великих міських осередків, тим більше значення для місцевої громади мають повідомлення у ЗМІ регіону. Медіа не можуть бути «рупором» посадовців. Журналісти на місцях мають відстоювати свободу слова і переваги демократичного суспільства, де громада обирає владу, а та, відповідно, підзвітна їй. Саме за допомогою регіональних медій органи місцевої влади можуть стати не просто адміністративною інституцією, а органом, що працює на благо громади [9, с. 196].

Основним союзником місцевих ЗМІ є неурядові, суспільні і культурологічні організації. Адже у них спільна справа – побудова громадянського суспільства в межах Малої Вітчизни. Регіональні медіа завжди мають бути на боці місцевої громади, презентувати її проблеми і потреби перед владою. На сторінках видань чи в ефірах теле- і радіокомпаній якнайкраще видно, наскільки активна тамтешня громада. ЗМІ мають виховувати в мешканцях потребу самоорганізації, ініціативи та громадської активності, дати їм можливість повірити у свої сили [9, с. 197]. Варто сьогодні говорити про такі категорії, як «ментальний злам», «природа авторитету», давати приклади ескези і самообмеження, відходити від «плачучого» коду, атмосфери Руїни, плебейства тощо.

Натомість регіональні видання часто можуть нехтувати справжніми потреби місцевих мешканців, працюючи лише в інтересах окремих олігархів-власників чи влади. Журналістикознавець Ю. Є. Фінклер пише про дві моделі видавничої поведінки стосовно регіональної преси України.

1. У засновниках видання – орган державного правління: «тут і в тематичному, і в творчому перетині кожен випуск формується з обов'язковим урахуванням соціального і політичного замовлення владної структури».

2. Замовником видання є недержавні особи, тоді значна частка інформації у ЗМІ «належить саме соціальному замовленню аудиторії» [6].

Додамо, що недоліком другої моделі видань є велика кількість реклами та оголошень, які часто не дають змоги ЗМІ виконувати свою функцію контролю та критики. Також власники комерційних видань, радіо чи телеканалів можуть використовувати їх задля власних інтересів, як-от: задоволення політичних амбіцій, тиск на конкурентів, промоція продукції тощо. Обидві моделі вказують на економічні чинники функціонування регіональних ЗМІ: вони часто не можуть самостійно забезпечувати усі свої фінансові потреби. Орієнтація передовсім на комерційний успіх сприяє утвердженню тенденції, коли ЗМІ, нехтуючи своїми основними функціями, створюють інформаційні повідомлення, які б першочергово розважали чи шокували.

В Україні місцева преса зазвичай не приносить великих прибутків. Тоді як світовий досвід показує – за кількістю проданого регіональні видання можуть конкурувати із загальнонаціональними. До прикладу, у Великобританії у 2004 році тираж усіх регіональних газет був понад вісім мільйонів, у цей час тираж одного з найпопулярніших видань в країні «Sun» – 8,9 мільйона [8, с. 302].

Збільшити аудиторію, а загалом і прибутковість регіональних ЗМІ можна, розширивши їхні комунікаційні платформи. Таку змогу дає, зокрема, розвиток Інтернет-технологій. У місцевих газет, радіо чи телеканалів з'являються інтернет-сайти. У такий спосіб ЗМІ розширюють свою аудиторію. Щоправда, зміст таких сайтів часто повторює усе, що надруковано чи вже вийшло в ефір основного ЗМІ. Тому схожі Інтернет-платформи зазвичай не існують як самостійні одиниці. Натомість закордоном поширена практика функціонування медіагруп, коли один власник може мати кілька регіональних видань на різних комунікаційних платформах. Приміром, у Великобританії це: «Reed Regional Newspapers», «East Midlands Allied Press», «Westminster Press». Об'єднання національних видань також можуть бути власниками регіональних газет, як-от: «Associated Newspapers», «United Newspapers», «The Trinity Mirror Group», «The Guardian Group» [8, с.302].

До проблем регіональної преси І.І. Паславський додає інертність її кадрів: «небажання до радикальних і сміливих впроваджень, до ризикованих експериментів і глибоких перетворень» [4, с. 224]. Німецькі медіадослідники виокремлюють ще такі недоліки місцевих видань:

- відносно молодий середній рівень працівників, а, отже, і менший досвід;
- вужчий спектр тем (менше подій, тому відносно прості теми беруть верх над складними);
- порівняно звужено кількість жанрових різновидів (жанри, які вимагають більших затрат часу та коштів (як-от журналістське розслідування), менше розвинені);
- невелика кількість критичних матеріалів: журналісти обмежуються вже відомою інформацією чи тою, яка «лежить на поверхні», щоб зменшити конфлікт з місцевою елітою;
- в ефірному просторі переважає певна організаційна еліта,
- скорочення редакційного персоналу, велика кількість позаштатних працівників;
- більшість інформації – це повідомлення, а не власні, ексклюзивні теми [1, с. 312 – 313].

Увага дослідників до регіональних ЗМІ за останні роки знизилась, хоча місцеві медіа постійно розвиваються. Для місцевої журналістики характерна близькість до споживача та перевага орієнтаційної та інтеграційної функцій. Для розвитку регіональних видань потрібні як достатні фінансові можливості,

так і високий освітній та інтелектуальний потенціал працівників. Громадянське суспільство без вільної і незалежної місцевої преси не може існувати. Важливе завдання регіональних ЗМІ в Україні – не дати громаді відділитися від спільного, твореного десятиліттями організму української держави, або ж пояснити відмінності між тим, що пропагують на загальнодержавному і місцевому рівнях. У цей час об'єднувальна функція місцевих видань є надто важливою для нашої країни.

Серед першочергових завдань регіональних ЗМІ сьогодні є:

- формування образу Малої Вітчизни та інтеграція місцевої громади у загальнонаціональну структуру;
- збереження культурної, історичної самобутності регіону;
- протистояння культурному імперіалізму та глобалізації;
- утвердження єдиних для усієї держави та нації цінностей;
- охорона демократії, зближення громади і влади (дати людям відчуття впливу на тих, кого вони обрали);
- відстоювання перед владою потреб аудиторії.

Отож, розвиваючись, регіональні ЗМІ не можуть загубити чи знехтувати особливості локальної культури. Враховувавши нетипове, місцеві медіа мають знайти «точки дотику» регіону із іншими частинами країнами, щоб творити спільний національний дискурс. Натомість ті, які візьмуть за основу свого розвитку глобальний підхід, можуть не лише не зменшити, а навпаки – збільшити відмінності між різними територіями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вайшенберг З. Журналістика та медіа: довідник / З. Вайшенберг, Г. Й. Кляйнштойбер, Б. Пьорксен // перекл. з нім. П. Демешко, К. Макеєв. – К.: Центр Вільної Преси, Академія Української Преси, 2011. – 529с.
2. Гурбик А. О. Українське суспільство на зламі середньовіччя і нового часу: нариси з історії ментальності та національної свідомості / А.О. Гурбик, О.І. Гуржій, В.М. Матях, В.М. Ричка, К.І. Салій. – К., 2001.
3. Панчук М. Етнополітичні процеси в Україні: регіональні особливості / М. Панчук, В. Євтух, В. Войналович, В. Котигоренко та ін. // Монографія. – К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України, 2011. – 396с.
4. Паславський І. І. Місцева офіційна преса: обтяжливе минуле і невиразне майбутнє / І. І. Паславський // Вісник Львівського університету: серія журналістика. – Л.: ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. – Вип. 30. – С. 242 – 252.
5. Стойкерс Р. Про кров, ґрунт та Гайдеггера / Р. Стойкерс. – [Цит. 2014, 10 серпня]. Режим доступу: <http://zentropa.net/teksty/pro-krov-grunt-ta-gajdeggera.html>
6. Фінклер Ю. Є. Регіональна преса України в контексті соціального замовлення аудиторії / Ю.Є. Фінклер // Електронна бібліотека Інституту журналістики КНУ ім. Т. Г. Шевченка. – [Цит. 2014, 10 вересня]. Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1516>.
7. Фурса О. О. Глобалізм та регіоналізм в сучасному соціальному просторі / О.О. Фурса // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2008. – Вип. 34. – С. 229–237.
8. Abercrombie N. Dictionary of Media studies / N. Abercrombie, B. Longhurst. – London, 2007.

9. Dziurzyński K. Prasa lokalna jako element kultury społeczeństwa obywatelskiego po 1989 roku w Polsce / K. Dziurzyński, A. Sawicki // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – 2010. – Вип. 3. – С. 191–199. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mnf_2010_3_19.pdf
10. Kępa-Mętrak J. Rola mediów w społeczności lokalnej / J. Kępa-Mętrak // Media w procesie kształtowania wspólnot lokalnych: Urząd Marszałkowski. – Kielce, 2009.

LOCALPRESS IN THE MODERN SOCIETY: FEATURES, TASKS AND PROBLEMS

Iryna Lutsiuk

*Ivan Franko National University of Lviv
G. Chyprynky Str. 49, 79044, Lviv, Ukraine
e-mail: ira.venger@gmail.com*

The conditions for quality work of local press are defined in this article. Their part of saving historical consciousness and formation of the image of small homeland are explored.

Key words: local press, regionalism, collective thinking, historical consciousness, local, globalization, cosmopolitanism.

РЕГИОНАЛЬНЫЕ СМИ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ: ФУНКЦИИ, ЗАДАЧИ И ПРОБЛЕМЫ

Ірина Луцюк

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Генерала Чупрынки, 49, 79044, Украина
e-mail: ira.venger@gmail.com*

В статье определены условия, необходимые для качественной работы региональных СМИ. Исследована их роль в сохранении исторического сознания и формировании образа Малой Родины.

Ключевые слова: региональные СМИ, регионализм, коллективное мышление, историческое сознание, локальный, глобализация, космополитизм.